સુધરેલી રીત મુજબ

વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમીટીએ

તૈયાર કરેલી

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

જેની અક્ષર અર્થ, કવિતાની સમજુતી, પાઠનો સાર, પાઠવાર અઘરા શબ્દો તથા જોડાક્ષર, ડ્રીલ વગેરે.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ. એન્ડ કો.

રચનારનુ ઠેકાણુ–શાહપોર–સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—**C. M Shah**

પ્રસિદ્ધ કરવાનુ ઠેકાણુ–શાહપોર–સુરત.

છાપનાર—રઘુભાઈ લલ્લુભાઈ દેશાઈ.

છાપવાનુ ઠેકાણુ શ્રી 'અનાવિલ' પ્રિ પ્રેસ, મરાનપરી ભાગળ સુરત

સંવત ૧૯૮૦] કિંમત રૂ. ૦-૨-૬. [સને ૧૯૨૪

મેસર્સ. સી ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

દિવાળી=વરસનો છેલ્લો દિવસ, આસો વદ અમાસ
અક્ષર=હરફ હરકત
નિશાળ=ભણવાનું ઠેકાણું
રજા=છુટ્ટી
છોડી=છે કરી
પાછી વળી=ફરી
ભેગી=સાથે, એકઠી
લીપેલું પે=છાણું મટો
ડાથી સાફ કરે
ધોળે છે=ચોપડે છે, છાટે છે
સંજોરી=ધારી
ધુમરા=ધુમરાના આકા રનો ઘઉંનો બનાવેલો પદાર્થ
સાથીઆ=ચુનાની ફાક વગેરેના કાઢેલા ચિત્ર
આંગણામાં=બારણા આગળ
જમવાનું=ખાવાનું
લુગડા=કપડા
ઘરેણાં=દાગીના,જણસો
દારૂખાનું=આતશબાજી
ફોડે છે=સળગાવે છે
સૌ=બધા
ગીત=રાગથી ગાવું તે
ઘરઘર=ઘેરઘેર
ફટાકડા=ફટાકા
હરખાય=ખુશી થાય

સમજુતી—દિવાળીના દહાડામાં ઘેરઘેર દીવા સળગે છે, અને ફટાકા ફડાફડ ફૂટે છે, તેથી છોકરાઓ ઘણા ખુશી થાય છે

પાઠ ૨.

વાર=દિવસ
વિષે=બાબત
કચેરી=કોરટ
બંધ રહે છે=રજા પડે છે
રવિ=સુરજ, સૂર્ય
દેવળ=દહેરૂં
કેડે=પાછી
મુસલમાન=મુસલમાની ધર્મ માનનાર
જુમેરાત=ગુરુવારની રાત
પાછે=ફરીને, બીજીવાર
અઠવાડીઉં=સાત દિવસ

સમજુતી—પહેલો રવિવાર, બીજો સોમવાર, ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરુવાર, પછી છઠ્ઠો શુક્રવાર આવે છે (૧) સાતમો

વાર શનિ છે તે છેલ્લો વાર ગણાય છે, એવી રીતે સાત દહાડાનુ એક અઠવાડીઉં થાય છે (૨)

પાઠ ૩.

ફરતી=ચારે બાજુએ, આસપાસ
વાડ=કાંટાનો કે તારનો બનાવેલો આતરો
દરવાજો=મોટુ બારણુ
માંહે=અંદર
વઝાડ=ફૂલ થાય તેવા છોડ
વેલ=વેલો, ભોયપર પથરાતો છોડ
ચોકઠુ=ચારે બાજુથી જડી લીધેલુ લાકડાનુ ઘર
વાવટા=નિશાન, ધજા
મોગરી=ઘંટ વગાડવાની લાકડાની હથોડી
મહેતાજી=માસ્તર, ગુરુજી
બેઠક=બેસવાની જગા
કલાકની સીમી=કલાક જાણવાનુ સાધન
ગામ=જ્યાં થોડા કુળી આ અને ઘર હોય તે
નકશો=ગામ કે દેશનો ચિત્રેલો નમુનો
ચિત્રો=છબીઓ
ટાંગેલા=લટકાવેલા
ઘોડી=પાટીઉ મૂકવાની બેઠક
કસરત=મહેનત કરી શરીરને મજબુત બનાવવુ તે
માટી=મોટી
મજાની=સારી
અહીં=આ ઠેકાણે
રોજ=હમેશા

પાઠ ૪.

નિશાળીઆને બોધ.

ઇશ્વર=પરમેશ્વર
નિત્ય=રોજ, હમેશા
નિત=રોજ, હમેશા
પરોઢીએ=સુરજ ઊગતા પહેલા
તમામ=બધા, સઘળા
દો=આપો
માન=આબરૂ
ગુરુ=મહેતાજી, માસ્તર
સમા=જેવા, બરાબર
જ્ઞાન=સમજણ, અક્કલ
તજવુ=છોડી દેવુ, કાઢી નાખવુ
અંગ=શરીર
હળીમળી=સંપીને
સંગ=સોબત, દોસ્તી
ચોટી=લગાડી
ચિત્ત=મન
શિક્ષા=શિખામણ બોધ
રૂડી=સારી
રીત=ચાલ
પેર=રીત, પેઠે
નીસરી=નીકળી
પાંસરૂ=સીધુ, રખડયા વગર

સમજુતી—હમેશા સુરજ ઊગતા પહેલા ઊઠવુ અને પરમેશ્વરનું નામ લેવુ, પછી દાતણપાણી કરી લઇ નહાઇને બધા પાઠ તૈયાર કરવા (૧) માબાપ કહે તેમ કરો, અને વડીલની સાથે વિવેકથી ચાલો; મહેતાજીને બાપ જેવા ગણો, તેથી સારી સમજણ મળશે (૨) કદી જુઠુ બોલવુ નહિ, અને શરીરમાથી સુસ્તાઇ કાઢી નાખવી (મતલબ કે કામ હોસથી કરવુ અને વાર લગાડવી નહિ) બધા સાથે સપીને ચાલવુ, અને સારી સોબત રાખવી (૩)

રોજ નિશાળે જવુ અને મન લગાડીને ભણવુ, મહેતાજીની શિખામણ માનવી અને સારી ચાલ ચાલવી (૧) ભણતી વખતે મન રમતમા રાખવુ નહિ એ તમે સારી પેઠે સમજો નિશાળેથી છુટયા પછી સીધા ઘેર જવુ (મતલબ કે રસ્તામા રખડવુ નહિ) (૨)

પાઠ ૫.

ધોતલી=પોતડી, ધોતડી
અંગરખી=ડગલી
જોડીઓ=નાના બુટ, ખાસડીઓ
દરજી=લુગડા શીવનાર
સુરવાલ=સાકડા પાયચાનો લેંઘો
ફ્ગીઉ=મહોરલો
કોટ=ડગલો
ચાધરી=નાનો ચાણીઓ
ઓઢણી=છોકરીઓને ઓઢવાનુ તથા માથે ઓઢવાનુ ત્રણ ગજનુ લુગડુ

પાઠ ૬.

ચોકખાઇ=સફાઇ, સુઘડતાઈ
ચોકખા=સાફ
મેલા=ગંદા, મેલવાળા
બરાબર=સારી રીતે
ડીલ=શરીર
ગંદી=ખરાબ, ગોજી
અડાય=અડકાય
ફોલ્લો=ગુમડુ, ચાઠુ
ખસ=ઝીણી ફોલ્લી, ખુજલી
ધોવડાવવા=સાફ કરાવવા
ડાઘા=ટપકા
વાડો=ઘરની પાછળની ખુલ્લી જગા
ગંદવાડ=ગોજવાડ
નાથ=ધણી
માંદા=આજારી
કવિતા=ગાયન

મુખડુ=મો
દીલ=મન

જગનનાથ=જગતના ધણી, પરમેશ્વર

સમજુતી—મારો ઓટલો સાફ છે, અને મારા ઘરનો ચોક પણ સાફ છે મારા લુગડા સાફ જોઇને બધા લોક મને ચોકખો કહે છે (૧) મારૂ મો સાફ છે, અને મારા હાથ પગ ચોકખા છે, મારા ચોકખા (પાપ વગરના) મનમા પરમેશ્વર બિરાજે છે (૨)

પાઠ ૭.	કાકો=બાપનો ભાઇ	બનેવી=બેનનો વર
વરસગાઠ=સાલગીરી, જન્મ દિવસ	કાકી=કાકાની વહુ	સાળો=વહુનો ભાઇ
	ભત્રીજો=ભાઇનો છોકરો	સાળી=વહુની બેન
ભાવ્યા=પસંદ પડયા, સ્વાદ લાગ્યા	મામો=માનો ભાઇ, બાપનો સાળો	ઓરમાન=બાપ એક ને મા જુદી જુદી હોય તે, સાવકી
ઝટ=જલદી	મામી=મામાની વહુ	
ભાણો=બેનનો છોકરો, ભાણેજ	ભાણેજ=બેનનો છોકરો, ભાણો	સાવકી=ઓરમાઇ
		મા એક અને બાપ જુદા જુદા હોય તે
કઢી=ઢાશમા ચણાનો લોટ,આદુ,મરચા હળદર નાખી ફકાળેલી તે	ફોઇ=બાપની બેન	**કુવભાઈ કહેવાય.**
	ફુઓ=ફોઇનો વર	
	માસી=માની બેન	જમાઇ=છોકરીનો વર
હાથ પણ અડાડયો નહિ= જરા પણ ખાધુ નહિ	માસો=માસીનો વર	વહુના માબાપ=છોકરાના સાસુ સસરા
	પીતરાઇ=કાકાનાં છોકરા	
બીડા=પાનમા ચુનો કાથો, સોપરી વગેરે મુકી બનાવેલી પટીઓ	મેળાઈ=મામાના છોકરા	વરના માબાપ=છોકરીના સાસુ સસરા
	માસિઆઇ=માસીના છોકરા	**છોકરો કે છોકરીના સસરો એક બીજાને**
પાઠ ૮.	ફોઇઆત=ફોઇના છોકરા	

વેવાઇ કહે છે.	બાથ બીડે=બે હાથ પહોળા કરી છાતી સાથ દબાવે	તે વાર=તે વખતે
છોકરો કે છોકરીની સાસુ એક બીજાને વેવાણ કહે છે.	૫ પાળીને=હાથ ફેરવીને	ઉંઘાડવા=ઉંઘ લાવવા
પાઠ ૯.	મુખ=મોઢુ	હાલો=ઉંઘ લાવવાનું ગીત
મા સબંધી કવિતા	દુખડા=દુખો	પેટ ભરીને=ધરાઇને
સર્વ=બધા	મીઠા=સારા	માડી=મા
જોઇ=દેખી	કલોલ=મજા, આનંદના શબ્દો	નવ=નહિ
હરખાઉં=ખુશ થાઉં	ખાવુ=ખાવાનુ	સૌથી=બધા કરતા
ચાપે=દબાવે	મારી જાત=મારૂ શરીર	હેત=વહાલ, પ્યાર
સાથ=સાથે	લગાર=જરા	અપાર=ઘણુ જ
બોકી=બચ્ચી, ચુંબન		આભાર=પાડ, ઉપકાર

સમજુતી—માને જોઇને બહુ ખુશ થાઉ છુ, અને દોડતો દોડતો તેની સામે જાઉ છુ મા મને લઇને છાતી સાથે દબાવે છે, બચ્ચી કરીને બે હાથ પહોળા કરીને દબાવે છે (૧) ખોળામાં લઇને મને ધવરાવે છે, અને શરીરપર હાથ ફેરવીને ખુશ થાય છે, મારૂ મોઢું જોઇને (મને જોઇને) હરખાય છે અને પોતાના બધા દુખો ભૂલી જાય છે (૨) પખી આનંદથી બોલતા હોય તેના જેવા મારા બોલ મીઠા લાગે છે, મા મને મારૂ સારૂ ખાવાનુ આપે છે, અને મારા શરીરની સભાળ રાખે છે (૩) મને જરા રડતો જાણીને તે વખતે ગભરાતી દોડી આવે છે, જો હુ હસુ અને રમુ તો તુ બહુ ખુશ થાય છે, અને ઉંઘાડવાને માટે તુ હાલરડા ગાય છે (૪) જો હુ માદો પડુ તો તુ ઓસડ પાય છે, અને તું (માડી) પણ પેટ ભરીને ખાતી નથી, બધા કરતા તારૂં

હેત ઘણુ જ છે, માટે હુ તારો ઘણો પાડ માનુ છુ (૫)

પાઠ ૧૦.

મોટા=મોટી ઉમરના, વડીલ
પ્રમાણે=રીતે
પૂઠે=પાછળ
બાવાજી=બાપાજી
વખાણ=સારૂ કહેવુ તે
માન=આવકાર

પાઠ ૧૧.

ઉજાણી=મીજબાની
બબ્બે=બે બે
કયા=કયે ઠેકાણે
આશોપાલવ=એક જાતનુ ઝાડ (એના પાદડાના તોરણ બને છે)
વિના=વગર
પૌઆ=ડાંગર પલાળી શેકી ખાડીને બનાવેલા તે
ધાણી=જુવાર, મકાઈ, વગેરેના દાણાને શેકી બનાવે તે
વધારેલા=વધાર દીધેલા
ખારેકી=ખારેક જેવા
દળ=લોટને શેકી તેમા ઘી ખાડ વગેરે નાખી બનાવેલુ તે
દાદી મા=બાપની કે માની મા
રાદેરી=રાદેર થતા
શેતરજી=જાડુ સુતરાઉ બિછાનુ
પાથરણુ=બિછાનુ
હાર=ઓળ
શાક=દુધી, વેગણ, પાપડી વિગેરે
ચટણી=આદુ, મરચા, કોથમીર, મીઠુ વિગેરે છુદીને બનાવેલી તે
ખૂબ=ઘણા
મજા=રમુજ, ગમત

પાઠ ૧૨.

પછાડી=પાછળ
સરત=હાર જીત
થોભો=ઉભા રહો
જીત્યો=ફાવ્યો
સઢ=વહાણ ચલાવવા માટે પવન ભરાવવા સારૂ બાધેલુ લુગડુ
ચાલ=રીતભાત
સુદર=સારી
હોડી=સઢવાળો મોટો મછવો
રમત=ગમત, ખેલ
તાપ=તડકો ગરમી
પણે=પેલે ઠેકાણે
એકઠા=ભેગા
તરફ=બાજુ
તળાવ=જેની ચારે બાજુએ જમીન અને વચમા પાણી હોય તે
સહેલ=મજા, મોજ, ગમત

પાઠ ૧૩.

ખડ=કેરીની કાચળીના કપડાનો કસબી રેજો
કાચળી=કેરાનુ કપડુ
ઇનામ=સરપાવ

પરીક્ષા=તપાસણી	પાળ=કોરણ, કોર, કાંઠો	સંભાળી=સાચવી
છાની=મુગી, ચૂપ	ફેંકા ફેંકી=નાખા નાખી	નુકસાન=બગાડ
કોટ=વાડ	ધડાધડ=ધમાધમ	કદી=કોઈ વખત
જરૂર કરી=જોઇ	માર્યા જઇએ છીએ=	ખેલતાં=રમતા
ડાહી=શાણી, સમજણી	દુખી થઇએ છીએ	હાણ=નુકસાન
પાઠ ૧૪.	ખરી=સાચી	ભારી=ઘણુ
દેડકા=પાણીમા તથા જમીનપર રહેનારા ચોપગાં પ્રાણી	પ્રાણી=જીવ	
	ઇજા=દુખ, નુકસાન	

સમજુતી—રમત ગમત કરતા, કોઇ વખત પણ કોઇને નુકસાન કરવુ નહિ, નઠારી રીતે રમતા ઘણુ નુકસાન થાય છે

પાઠ ૧૫.	સોળ=જ઼ાટાનીનિશાની, લાકડીના મારથી જે લીસોટા પડે છે તે	બંધ કર=મીંચ
દયા=મહેરબાની, રહેમ		બાકીના=બીજા
ખીજયા=વઢયા		વાંસો=પીઠ, બરડો
તળે=નીચે	યાદ=ફેમ	વારા ફરતી=એક પછી એક
છુંદાય=ચગદાય, કચડાય	ભૂલી=વીસરી	
ફાંફા=ખોટી મહેનત	ગજા=શક્તિ	દીવાંધેન=આંખ બંધ કરવી તે
ઢોર=ગાય, ભેંસ, બળદ વગેરે ઘાસખાનારાં પશુ	ઉપરાંત=વધારે	
	પાઠ ૧૬.	સમજ્યો=જાણ્યુ
કામના=ખપના	એનઘેન=રમતનુ નામ છે	સેળભેળ=એકઠા
સંભાળ=બરદાસ	છુટો=બંધન વગરનો	હોશિયાર=ચાલાક
વખતસર=બરાબર વખતે	દાવ=વારો	પારખી=ઓળખી
સાફ=ચોકખી	પહેલા=અગાઉ	સંતાવા=છુપાવા
નીરવાનું=નાખવાનુ	જણુ=ઠોકરો	અડશો=અડકશો

બચી જશે=વારો આવશે નહિ
લાંબો વખત=ઘણીવાર
ઓળખ=પારખ
શાબાશ=ધન્ય
બસ=ઘણું

સાર—આ રચનાથી લાગવાની ઇન્દ્રિય, ધાર ણા શકિત વગેરે શકિત કેળવાય છે

પાઠ ૧૭.

સાચ=સાચુ, સાચીવાત
ગમ્યો=પસંદ પડયો
દેસાઇ=જાગીદાર
છૈયાં=છોકરા
ગાળ=ખરાબ શબ્દ
જુઠું=ખોટુ
હેત=માયા, પ્યાર
વખાણ્યો=પસંદ કર્યો
દેખે=જુએ
કાપે=કાપ મૂકે
કાપ=ચીરો
ગભરાયો=અકળાયો
સાચાબોલુ=ખરૂબોલનાર

પાઠ ૧૮.

વાવ=ફાડી ખાનારૂ ચટા પટા વાળુ પ્રાણી
મશ્કરી=મજાક
પસ્તાયા=દીલગીર થયા
બચ્યા=ફેગયા
સીમ=ખેતર
અમથી=ખોટી, જુઠી
ધાજો=દોડી આવજો
આસપાસ=આજુબાજુ
શરમાઇ=લજવાઇ
ખોટુ=ખરાબ, મીઠુ
સાચી=ખરી
રોવા=રડવા
છેતર્યા=ઠગ્યા
વારે=મદદે
વા'રે ધાયા=મદદે દોડી આવ્યા
સપડાય=ફસાય
જુઠાણું=ખોટારૂ, જુઠું
આખર=છેવટ
જન=માણસ

સમજુતી—જે માણસ બીજા માણસની મજાક કરે છે, તે માણસ પહેલા કે પછી ફસાય છે, ખોટારૂ જલદી જણાઈ આવે છે, અને આખરે તે જુઠો માણસ દીલગીર થાય છે

પાઠ ૧૯.

જુકિત=કળ, યુકિત
ચોક પોક મૂકી=મોટે સાદે ઘાંટા પડી
અલ્યા=કોઇનેનામ દીધા બોલવવુ તે
બચાવે=ઉગારે
આઘુ=દૂર
એકેક=દરેકને
કબુલ કરી=માની

પાઠ ૨૦.

ગરીબ=પૈસા વગરનો
અન્ન=અનાજ
ભિખારી=જેની પાસે ખાવા પીવનુ ન હોય તે, ભીખ માગનાર
ભજન=ઇશ્વરના ગુણ ગાવા તે

પુરા=પુરતા, જોઈતા તેટલા	ભલુ=સારૂ, કલ્યાણ	ઉપયોગી=ખપની, જરૂરની
આંધળો=જેને બે આંખે દેખાય નહિ તે	**પાઠ ૨૧.**	હવા=પવન
	પરમેશ્વરના ગુણનુ ગાયન.	દામ=પૈસા
ભીખ=માગી ખાવુ તે	ચદ્ર=ચાંદો	દીએ છે=આપે છે
પગે અપગ=પગે ખોડ વાળો, લુલો, લગડો	વીસરૂ=ભલુ	પાળે=પોષણ કરે
અપગ=લુલો, લગડો, આંધળો, બહેરો, ખોડવાળો	પ્રભુ નામ=પરમેશ્વરનુ નામ	દેવા=આપવા
	અગણિત=ગણાય નહિ એટલા	સરજાવી=પેદા કરી
દયા=મહેરબાની	ઉજાસ=અજવાળુ	સૌ=મધે
ભગવાન=પરમેશ્વર	કામ=માટે	ઠામ=ઠેકાણે
		પાન=પાદડા
		સેવક=દાસ

સમજુતી—ભગવાનનુ ભજન ભૂલીશ નહિ, હુ કદી પણ ભગવાનનુ ભજન ભૂલીશ નહિ પરમેશ્વરે અજવાળાને માટે ચદ્રમા સુરજ અને ગણાય નહિ એટલા તારા બનાવ્યા છે હુ કદી પણ૦ (૧) ઘણી જરૂરની જે હવા તે તે આપી છે તેના કઇ પૈસા બેસતા નથી. હુ કદી પણ૦ (૨) તુ વરસાદ વડે અનાજ આપે છે અને બધા જીવોનું પોષણ કરે છે હુ કદી પણ૦ (૩) દૂધ, દહીં આપવાને માટે તે બધે ઠેકાણે ગાય અને ભેસને પેદા કરી છે, હુ કદી પણ૦ (૪) તે ઝાડ, પાદડા, ફૂલ, ફળ, આબો, ગુલાબ, બદામ વગેરે બનાવ્યા છે, હુ કદી પણ૦ (૫) તમે મહેરબાની કરી મને ઘણી વિદ્યા, સુખ અને હિમત આપો હું કદી પણ ભગવાનનુ ભજન ભૂલીશ નહિ (૬)

પાઠ ૨૨.	સરદાર=ઉપરી	સ્વપ્નુ=ઉંઘમા આવતા

વિચાર
જંગલમાં=વનમાં
હરણી=હરણની માદા
રૂપાળુ=શોભિતુ
ઉપાડી=ઉચકી
એકદમ=તરત
છલંગ=ફાળ, કુદકો
દેવતાઇ=દેવના જેવો
પુરુષ=માણસ

પાઠ ૨૩.

ઉન્દરડી=ઉંદરનુ બચ્ચુ
રસાડુ=રસાઇ કરવાની જગા, રાંધણી
ભરાઇ=સંતાઇ
ભાત=બાફેલા ચોખા
ખાવાનુ=ખોરાક
સારાં=ભલા
ઉપલા=ઉપરના
બાકુ=કાણુ
પોળી=બેપડવાળી રોટલી
મન=મરજી, ઇચ્છા
મણા=ખામી, ખોડ
ઉંદરીઉ=ઉંદર પકડવાનુ પીંજરૂ
ભોગજોગે=એકાએક
પાર=છેડો
વલે=હાલ દશા
સાર—બાળકોએ મોટાની શિખામણ માનવી

પાઠ ૨૪.

કાંઠા=કિનારા
પોલ—પોલાણ
દર=કાણુ, સાપ, ઉંદર મંકોડા, કીડી વગેરેને રહેવાનુ ઘર
ઝેરી=ઝેરવાળો
પંખી=પાખવાળા જનાવર, (ચકલી, પોપટ કાગડા વગેરે પંખી કે પક્ષી કહેવાય)
ફુંફાડા=ફૂ ફૂ અવાજ કરવો તે
ફેણ=સાપની પહોળી કરેલી ગરદન
છોલાય=ઘસાય, સોરાય
વળગીને=ચાઝીને
ચટકા=ડંખ
ભોય=જમીન
પછાડી=અફાળી
વાસ=પીમળ
પછાડ=તરફડીઆ
અંતે=આખરે, છેવટે
જોરાવર=જબરી
જીવ લીધો=મારી નાખ્યો
ઝાઝા=ઘણા
નબળા=જોર વગરના
વેર=અદાવત
નાગ=ફેણવાળો સાપ
પ્રાણ=જીવ

સાર-કોઇને હલકુ ગણી તિરસ્કાર કરવો નહિ તેમજ પોતાની શક્તિ વધારે છે એમ ધારી અહંકાર કરવો નહિ

સમજુતી—જોર વગરના પણ ઘણા માણસ સાથે કોઇ પણ

દિવસ વેર કરવુ નહિ, જુઓ કે આ રીતે ઘણી કીડીઓએ મળીને મોટા સાપને પણ મારી નાખ્યો

પાઠ ૨૫	મનસુબો=વિચાર	બજાવી=પુરી કરી
માબાપની ચાકરી	માતપિતા=માબાપ	મેર=મહેરબાની, દયા
લુલા=ન ગડા	તે વાગે=તે વખતે	લીલાલહેર=મજા, બધી
સેવા=ચાકરી	ધન ધન=વાહ વાહ	વાતે સુખી
અમાપ=ઘણી	સારા=ચાકરી કરે એવા	**સાર**-જે છોકરા
કે'=કહે | ધન=પૈસા	સતાપ=મનનુ દુ ખ	માબાપ તરફ પોતાની
તીરથ=જાત્રા	જેવારે=જે વખતે, જ્યારે	ફરજ બજાવે છે, તેને
પારખી=જાણી	આશીશ=ભલુ થજો	રમત ગમત અને
કાવડ=વાસને બે છેડે	એમ કહેવુ તે	સુખજ મળે છે
શીકા બાંધી બનાવેલુ તે	ફરજ=પોતે કરવાનુ કામ	

સમજુતી—માધવના માબાપ ઘરડા, લુલા, આંધળા અને ગરીબ હતા તેઓની માધવ ઘણીજ ચાકરી કરતો હતો (૧) માધવને એના માબાપે કહ્યુ કે અમારા મનની વાત સાભળ, જો અમારી પાસે પૈસા અને આખો હોત તો જાત્રા કરવા જાત (૨) માબાપનુ મન પારખી લઇને તેણે તેમને સુખી કરવાનુ ધાર્યુ જો હુ કાવડમા બેસાડીને જાત્રા કરાવુ તો એમનુ દુ ખ મટે (૩) એવો વિચાર કરીને કાવડ બનાવી અને માબાપને બે બાજુએ તે વખતે બેસાડયા (૪) પછી ખાંધે કાવડ ભેરવીને જાત્રા કરવા ગયો, માધવના આવા હેતથી બધાને નવાઇ લાગી (૫) એવા છોકરાને વાહ વાહ છે (શાબાશ છે) અને માબાપને પણ ધન્ય છે, જો છોકરા સારા હોય તો કઇ દુ ખ રહે નહિ. (૬) બધી જાત્રા કરાવીને જ્યારે તે ઘેર ગયો ત્યારે

માબાપ ખુશ થયા, અને ઘણાજ આશીર્વાદ દીધા (૭) છોકરાએ પોતાની ફરજ બજાવી (પોતાને જે કામ કરવાનું હતુ તે કર્યું) તેથી પરમેશ્વરે મહેરબાની કરી જે માબાપને સુખ આપે, તેને બધી વાતે સુખ થાય (૮)

પાઠ ૨૬		
ચતુરાઇ=હોશિયારી	પાછી=બીજીવાર, ફરીને	કઠણ=અઘરૂ
કુજો=લોટવો	મટાડી=દૂર કરી	જલદી=થોડીવારમા
આમનેમ=આજુબાજુ	નાચતો=કૂદતો	પાર મુકાય=પુરૂ થાય
ફાંફા=ખોટી મહેનત	છુપાઇ=સંતાઇ	સાર—અક્કલ અને
ઉપાય=ઇલાજ	કાજે=માટે, સારૂ	ધીરજથી જેવુ કામ
સુઝી આવ્યો=જડ્યો	કકર=કાકરા	થાય છે, તેવુ ફાંફા
	ધીરજ=સબુરી	મારવાથી થતુ નથી

સમજુતી—લોટવામાનુ ઉડુ પાણી ઉપર લાવવા માટે કાગડાએ કાકરા નાખ્યા તેથી પાણી ઉપર આવ્યુ, તે આજ પીધુ (૧) સબુરી ને ડહાપણથી અઘરૂ કામ હોય છે, તે થોડી વારમા પુરૂ થાય છે; માટે ભલે તમે બધા કરી જુઓ (૨)

પાઠ ૨૭		
કાપણી=અનાજ, ઘાસ વગેરે કાપવાનુ કામ	મલકાની=હસવા જેવુ કરી	ઉનો=ગરમ
આથમતા=આથમી જતા	બેગ=દીકરા	માખણ=દહીને વલો-વવાથી છાશના ઉપર જે ધોળો ને હલકો ચીકણો પદાર્થ તરી આવે છે તે, મસકો
વઢાઇ=કપાઇ	બાથમા=બે હાથની વચમા	વતાક=વેગણ
દાદાજી=બાપના બાપ, માના બાપ	બચ્ચી=બોકી, ચુમન	દહાડીઆ=રોજથી
સાદ=અવાજ	ભાથુ=ખાવાનુ	
	તાજા=કામ કરવાની શકિતવાળા	

મજુરી કરનારા
ભાણ=સુરજ
ભાણ બૂડે=સુરજ આથમે
દાતરડુ=અનાજ ઘાસ વગેરે કાપવાનુ લોઢાનુ વાંકુ હથિયાર
ચાસ=ખેતરમા હળે કરી પડેલા આડા ઉભા લીસોટા
ચચ્ચાર=ચાર ચાર
દહાડો આથમે=સાંજે
સાર-ખેડુતનો ખોરાક સાદો છે, પણ તેઓ મહેનતુ હોવાથી ઘણા મજબુત હોય છે, માટે આપણે મહેનત કરવી

પાઠ ૨૮

ખળા=ખળીઓ
પાથરા=કાપીને ભોયપર નાખેલા છોડ
ખળી=કણસલામાંથી દાણા છુટા પાડવા માટે લીપી ચોકખી કરેલી જગા
ભોર=ઢગલો
ઠાલવ્યો=ખાલી કીધો
હાલરાને=બળદની હારને
પગર=કણસલામાથી દાણો છુટા પાડવા માટે તેનાપર ઢોરોને ચલાવે છે તે
પટલાણી=પટેલની ગૈરી
ઉપણી=ઝાટકી
કુવળ=ચડિનુ ઘાસ
કારભાર=કામકાજ
હરખ=આનંદ, ખુશાલી
હરખ માતો ન હતો= ઘણીજ ખુશી થતી હતી
હોમીવી=ફેમ ગી
પગર ફેરવતી હતી= બળદને ફેરવી તેના પગ વડે ઉભી કચરાવતી હતી
હાલરૂ=ઉંબીમાંથી ઘઉ અને છોડા છુટા પાડવા માટે તેના ઢગલા પર બળદને હારબંધ જોડી ફેરવવામાં આવે છે તે

પાઠ ૨૯.

ખેતરમા કણસલાં, ઘાસ વગેરે કાપવાનુ કામ.
કાપણી=કાપવાનુ કામ
આમ=આ તરફ
ઉમંગે=હોંસથી
બારમાસ=એક વરસ
માસ=મહીનો
પીરસીને=મૂકીને
સંપે=એક બીજા સાથે
સદાય=હમેશ [મળીને
ઉભરાયો=વધ્યો થયો
સુંદર=સારો
ફાલ=પાક
લઈએ=છોડપરથી લઇ લઇએ
ખંત ધરીને=કાળજી રાખીને

કાં=શા માટે	અનાજ છુટું પાડવાની	પુળીઓ
ડુંડાં=જુવાર, બાજરીના	જગા, મોટી ખળી	આસપાસ=આજુબાજુ
કણસલાં	હૈયે=મનમા, હૈયામા	વાળુ=રાતનુ જમવાનુ
આમ=આવી રીતે	લણણી=લણવાનુ કામ	હામ=હિમત
ખળાં=કણસલામાથી	પોળી=બાચકા, નાની	

સમજુતી—હે બાળકો તમે બધા આમ આવો. આપણે હોંસથી કાપણીનુ કામ કરીએ જુઓ જુઓ પેલી વાદળીઓ વરસી જાય છે, એ બાર મહીનાનુ અનાજ આપે છે ને હમેશા એક બીજાની સાથેજ રહે છે હે બાળકો૦ (૧) ખેતરમા કેવો સારો ઘણો પાક થયો છે ! ચાલો આપણે કાળજી રાખીને કાપી લઇએ, શુ કરવા કાલ કરીએ ? (વાર લગાડીએ ?)હે બાળકો૦ (૨) હાથમા દાતરડુ વાંકુ લઇને આ પ્રમાણે કણસલા કાપો, અને તેને ખળીમા લઇને ઢગલો કરતા મનમા હિમત રાખો હે બાળકો૦ (૩) અનાજ લણવાનુ કામ પુરૂ થયુ હવે બધાએ આ બાજુએ ઘાસ કાપો, અને ઘાસના ચચ્ચાર બાચકા લઇને બધાએ આ બાજુએ મૂકો હે બાળકો૦ (૪) આપણે પૂળા બાંધીને ગાડામા નાખી કામ પુરૂ કરીએ, પછી ઘેર જઇને વાળુ કરીને બધાએ પરમેશ્વરનુ ભજન કરીએ હે બાળકો (૫)

પાઠ ૩૦.	તૈયાર=કણસલાથી ભરેલા	ઉપણીએ=ઝાટકીએ
ખળાં=કણસલામાથી	અનાજ=દાણા	ડુંસા=ફોતરા, છોડાં
અનાજ છુટું પાડવાની	છુટું=જુદુ	કોથળા=ગુણો
જગા, ખળીઓ	સરસ=સારા	સાથ=સાથે
આ વાર=આ વખત	પિલાય=કચડાય	હાથોહાથ=એકબીજાની
દીસે=દેખાય	કણ=અનાજના દાણા	મદદથી

ખેડુત=ખેતી કરનાર | મહેનત=મજુરી | ફળ=ફાયદો, લાભ

સમજુતી—હે છોકરાઓ હમણા આમ આવો જુઓ ખળીઓ તૈયાર દેખાય છે, ચાલો આપણે આજ કુંડામા રહેલા અનાજના દાણા તરત છુટા પાડીએ (૧) જેમ બળદો ગોળ ફરતા હોય તેમ આપણે સૌ ફરીએ, જો કુંડા સારી પેઠે કચડાય તો તેમાથી અનાજના દાણા તરત છુટા પડે (૨) આવી રીતે બધુ અનાજ આપણે ટોપલામા ભરીએ અને પછી ઝાટકીએ, જુઓ ફોતરા ઉડી જાય છે, ને બધા દાણા નીચે વેરાય છે (૩) આપણે સાથે કોથળાઓ લઈ તેમા આવી રીતે હાથોહાથ અનાજ ભરીએ, જો આપણે ખેડુતનુ કામ કરીએ તો આપણને આજે મજુરીનુ ફળ મળે (૪)

પાઠ ૩૧.

ચદ્રમા=ચાંદો
મેદાન=ખુલ્લી સપાટ જમીન
નીચે ઉતરી ગયો હતો=દેખાતો બધ થયો હતો
આથમે=દેખાતો બધ થાય
બપોર=દહાડાના બાર વાગતાનો વખત
રાત=સુરજ આથમ્યા પછી તે પાછો ઊગે ત્યા સુધીનો વખત
અજવાળુ=ઉજાસ
ઝાખો=તેજ વગરનો
ઝગઝગે=ચળકે

પાઠ ૩૨. ભાગ૧.

ઓટલો=ઘરને લગતો ચોતરો
ઢંકાઇ=દબાઈ, છુપાઇ
ફેરા=છાંટા
જરૂર=ખપ, ઉપયોગ
પાલો=કુમળા પાદડાનો જથો
બી=બીયા
પોચી=નરમ
હમણા=હાલ, આ વખતે
તળાવ=પાણી ભરાઇ રહે તેવો મોટો ખાડો
નદી=મીઠા પાણીનો વહેતો મોટો વહેળો
પવન=વા, વાયરો

પાઠ ૩૨. ભાગ ૨.

થોભયા=અટકયા
ચોખ્ખી=સાફ
ગામડા=નાનુ ગામડુ
છોડી=મૂકી
રેલો=પ્રવાહી પદાર્થનુ વહેવુ તે
રેલમરેલા=ચારે તરફ

રેલા નીકળવા તે
બિચારા=બાપડા
પછડાતા=અફળાતા
તણાઇ=ખેંચાઇ

ઘેબરીઓ=ઘેબરના જેવો મીઠો
પરસાદ=ખાવાનું, જમવાનું

કારેલું=એક જાતનું કડવું શાક
નેવલે=નેવાએ

સમજુતી—હે વરસાદ તું આવ જેથી કરીને અમને ઘેબરના જેવું મીઠું ખાવાનું, ઉની ઉની રોટલી અને કારેલાંનું શાક મળે હે વરસાદ તું ઘણો આવ, કે જેથી નેવામાં પાણી આવે, અને નઠારી છોકરીને દેડકાં ખેંચી જાય

પાઠ ૩૩.

રેતી=પત્થરનો ઝીણો ભુકો
ભુકો=ઝીણી રજ
મરોડી=માટી
ડહોળું=માટીવાળું
નીતર્યું=મેલ વગરનું, ચોકખું
ધારવાળા=અણીવાળા
તાણી=ખેંચી, ઘસડી
ખરે છે=છુટી પડે છે
તળીએ=નીચે
રસ્તો=માર્ગ, વાટ
ચૂસી=શોષી

પાઠ ૩૪.

ભઠ્ઠી=મોટો ચુલો
સીંચ્યા—ગોઠવ્યા
ઇંટવાડો=ઇંટ પાડવા તથા પકવવાની જગા
કઠણ=સખત
પછાડવાથી=અફળાવાથી
ચીકણી=ચિકાશવાળી (ચિકાશ ત્રણ જાતની હોય છે (૧) હાથે ચોટે એવી (૨) ડાઘા પડે એવી (૩) તાણતાં તૂટે નહિ એવી)
કાણાં=બાકાં
કણક=કેળવેલો ઘઉંનો લોટ
ઘાટ=આકાર
ઘડો=ગાગરથી નાનું વાસણ દોરીઓ
ગાગર=ઘડાથી મોટું વાસણ
કોઠી=અનાજ ભરી મૂકવાની બરણી
કોડીયાં=દીવા કરવાના માટીના ચલાણાં
ફરતો=ચોગરદમ, બધી તરફ

પાઠ ૩૫.

ધાતુએ=ખનીજ પદાર્થો (ધાતુમાં ચાર ગુણો ખાસ છે. (૧) ધાતુના કણો ચળકતા

હોય છે (૨) ધાતુઓ ભારે હોય છે, (૩) જમીનપર પડતાં ધાતુનો અવાજ થાય છે (૪) ગરમી વધી શકે છે

લુહાર=લોઢાનો ઘાટ બનાવનાર

ધમણ=દેવતા સળગાવવાનો સચો

સળીઓ=ગજીઓ

ખૂબ=ઘણો

લાલચોળ=ઘણોજ ગરમ

એરણ=સોની, લુહાર વગેરે જે પર મૂકી ટીપે છે તે

હથોડો=ધાતુઓ ટીપવાનુ લોઢાનુ ઓજાર, મોટી હથોડી

ટીપ્યો=ઘડયો

જતરડો=તાર ખેંચવાનુ હથિયાર

સોનુ=પીળા રંગની કીમતી ધાતુ

રૂપુ=ધોળા રંગની કીમતી ધાતુ

પિત્તળ=જસત અને તાંબાની મેળવણીની બનેલી પીળા રંગની ધાતુ

તાંબુ=લાલ રંગની ધાતુ

કલાઇ=ધોળા રંગની ધાતુ (એ રૂપા કરતા નરમ હોય છે

સીસુ=ધોળા મેલા રંગની ધાતુ

સોનુ, રૂપુ તાંબુ, લોઢુ, સીસુ, જસત, કલાઇ, અને પિત્તળ એ ધાતુઓનુ ઓળખાણ કરાવવુ અને તેનો તફાવત સમજાવવો

પાઠ ૩૬.

નાણું=ચલણી સિક્કો

શેઠ=શાહુકાર

પૈસો=ત્રણ પાઇની કિમતનો તાંબાનો સિક્કો સવાકો, દોઢીઉં

ઢબુ=બે સવાકાની કિમતનો તાંબાનો સિક્કો બે સવાકા, અઢીકા

અધેલો=અડધો પૈસો, દોઢપાઇ, દોઢપાઇની કિમતનો તાંબાનો સિક્કો

રૂપીઓ=સોળ આનાની કિમતનો રૂપાનો સિક્કો

અડધો=આઠ આનાની કિમતનો રૂપાનો કે નીકલનો સિક્કો-

પાવલી=ચાર આનાની કિમતનો રૂપાનો કે નીકલનો સિક્કો

બેઆની=બે આનાની કિમતનો રૂપાનો કે નીકલનો સિક્કો

મહોર=પંદર રૂપીઆની કિમતનો સોનાનો સિક્કો, ગીની

આની=ચાર સવાકાની કિંમતનો નીકલનો સિક્કો

વટાવ્યા=છુટા પૈસા લીધા

૧૫ રૂપીઆ=એક ગેણી, મહોર

૨ અડધા=૨ રૂપીઓ

૪ પાવલી=૧ રૂપીઓ

૮બેઆની=૧ રૂપીઓ

૧૬ આની=૧રૂપીઓ

૩૨ ઢબુ=૧રૂપીઓ

૬૪ સવાકા=૧રૂપીઓ

૧૨૮દોઢપાઇ=૧રૂપીઓ

૧૯૨ પાઇ=૧રૂપીઓ

સૂચના—નાણાની વાત ધોરણ પહેલાના “ મુખગણિત શિક્ષક ” મા જુઓ

ટીપ—પૈસાને કાઠિઆવાડમાં કાવડીઉ, ગુજરાતમા જ ઇ, સુરતમા સવાકો, અને મુંબઇમા દોઢીઉં કહે છે

પાઠ ૩૭.

કુહાડી=લાકડા ફાડવાનુ લોઢાનુ ઓજાર

સોય=લુગડા શીવવાનુ લોઢાનુ ઓજાર

લક્કડફોડા=લાકડ ફાડનાર

તકરાર=રકઝક વઢવાડ

ધાર=અણીદાર કોર

ચીરૂ=ફાડુ

મુદર=કુહાડીના માથા પરનો ભાગ, કુહાડીનો ઉપલો ભાગ

તોલે=બરાબર

નાકુ=કાણુ

અણી=તીણો ભાગ

ચળકાટ=ઝળકાટ

મોટાઇ=વડાઇ

કોદાળી=જમીનખોદવાનુ લોઢાનુ ઓજાર

વઢી=નદી

દીકરી=છોકરી

પેદા થયા=નીકળ્યા

સાર-આ દુનિયામા બધી વસ્તુઓ ઉપયોગી છે, માટે કોઇએ બડાઇ મારવી નહિ

પાઠ ૩૮.

વાડી=ફૂલફળવાળી જગો, નાનો બાગ

માળી=ફૂલ વેચનાર, છોડ ઉછેરનાર

ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેવા છોડ અથવા ઝાડ

કયારા=આસપાસ પાળ કરેલી હોય એવી જગા

ચોરસ=ચાર ખુણાવાળો આકાર

ગલગોટા=એક જાતનુ લાલ પીળા રંગનું ફૂલ

ફળે છે=ફળ આપે છે.

દાડમ=દાડમડીનુ ફળ

જમરૂખી=જમરૂખનુ ઝાડ
પક્ષી=પખી, પાખવાળા જાનવર
ડાળી=થડમાથી નીકળેલો ફાટો
લાબી ગોળ=લબગોળ
મધપુડો=મધમાખીને રહેવાનુ ઘર
મધમાખી=મધ બના વનારી માખી
મધ=મધમાખીએ ફૂલ માંથી મિઠાશવાળો પ્રવાહી ચૂસેલો પ્રદાર્થ
કોસ=કુવામાથી પાણી કાઢવાનો ચામડાનો કોથળો
આવ્યો રામ=કોસ ઉપર આવ્યો
થાળુ=કુવાના મથાળા પર પાણી ભરવાને ઢાળ પડતુ બાધેલુ તે
લલકારતો=લહેકારી બૂમ પાડતો
નીક=પાણીજવાનો રસ્તો
લીલાછમ=ઘણાજ લીલા

પાઠ ૩૯.

છોડવા=નાના છોડ
ઉખેડી=મૂળમાથી ખેચી
મુળીઉં=મૂળ
દાડી=ડાળી
કળી=ખીલ્યા વગરનુ ફૂલ
જીવતા=જીવવાળા
પથરાઇ=ફેલાઇ
વેના=ભોંયપર પથરાતા છોડ

પાઠ ૪૦.

આંબો=કેરીનુ ઝાડ
ફૂટેલા=નીકળેલા
ટટાર=સીધા
છાલ=ઝાડની ચામડી
મેજ=ટેબલ

પાઠ ૪૧.

ગલકી=ગલકાનો વેલો
વળગી=ચાઝી
છાપરૂ=ઘરના ઉપરનો ભાગ જે પર નળીઆં હોય તે
વીટળાઇ=લપેટાઇ
આરીઆના=કુમળા ચીભડાના
દોરડી=દોરી
અતગે=છેટે
ગાઠ=ગાઠ

પાઠ ૪૨.

કેરી=આબાનુ ફળ
આમો=કેરીનુ ઝાડ
મોર=આબા આમલીના ઝીણા ફૂલ
ભાર=બોજ, વજન
નીચી નમતી=લચી જતી
ગોટલો=આબાનુ બી
ગોટલી=આબાના બીનું ઢાકણુ
ઘોળજે=દાબી દાબીને પોચી કરજે
ભગવાને=પરમેશ્વરે
જનત=સભાળ
ઢીલો=પોચો

ડીટું=ડીચું

પાઠ ૪૩.

ધીમે=હળવે
હીંડે=ચાલે
ભસતો=ભો ભો કરતો
સામી થાય છે=લડવાને તૈયાર થાય છે
અમળાઇને=વળખાઇને, થરડાઇને
જડબાં=ડાચાં
વાગોળવું=ખાધેલું પાછું મોંમાં લાવી ચાવવું
નિરાંતે=સુખે, નચિંતે
ઉપાડે=ઉંચકે
ખરી=ગાય, ભેંસ વગેરેના પગના તળીઆનું હાડકું
ફાટ=ચીરે
ખાડ=ખામોચીઆ
જોરાવર=જબરી
જંગડાંઉ=જંગલી, જંગલમાં રહેનારાં
ઝુરી પડે=હરાવે, ખર આવે

પાઠ ૪૪.

લાગ=દાવ, વખત
ટોળામાંથી=જથામાંથી
છટકી=નાસી
ડુંગર=નાના ટેકરા
ચારો=લીલું ઘાસ
માંડી=ગોઠવી, મૂકી
ઠરતા=થોભતા
ટૂંકડો=છલંગ ફાળ, ઠેકડો
ચંતુપાટ=મરાબદ ચતું
ભરવાડા=ઘેટાં, બકરાં ચરાવનાર
ફેર=ફરક, તફાવત
મજબુત=જોરાવર
ઓછાં=થોડાં
ઊન=ઘેટાંના વાળ

પાઠ ૪૫.

મીઠું=મિઠાશવાળું
ગુણ=ફાયદો
ઠંડું=ટાઢું
ઉનું=ગરમ
બગડી જાય=ફાટી જાય
ચોક્ખું=મેલ વગરનું, માંજેલું
આંચળ=થાન
મેલ=કચરો
દાણો=અડદ,ગુવાર વગેરે
જણસો=વસ્તુઓ, ચીજો
છાશ=દહીંમાં પાણી નાખી વલોવવાથી બને છે તે
તાવીને=ગરમ કરીને
શીખંડ=દહીંમાં ખાંડ નાખી છણવાથી બને છે તે
લોચો=લચકો
માવો=દૂધને બાળી બાળીને લોચા જેવું કરેલું તે
પેંડા=માવામાં ખુરૂ નાખી ગોળી બનાવેલી તે
તર=મલાઈ
દૂધપાક=દૂધને ઉકાળી ખાંડ ચોખા નાખી

બનાવેલો પાક
બાસુદી=માવો થતા પહેલા બુરૂ નાખી બનાવેલો પદાર્થ

પાઠ ૪૬.

પ્રાણી=જેને જીવ છે અને જે અહીંથી તહીં હરી ફરી શકે છે તે
છેટલી=છેવટની
ડાઘીઓ=કુતરાનુ નામછે
સભા=મડળી, ટોળી
ઉપરી=મોટો, વડો
ઠરાવ્યો=નક્કી કર્યો
ટીપુ=કુતરાનુ નામ છે
ચાલાક=હોશિયાર,ચચળ
કારકુન=લખવાનુ કામ કરનાર
ચુપચુપ=મુગા
અતે=આખરે, છેવટે
ગધ=વાસ
શિઆળ=ઝાડી ખાનારૂ કુતરા જેવુ જનાવર
રીઝે=ખૂશ થાય
માસ=ગોસ
અણીવાળા=તીણા
દાઢ=બેવડા દાત
કરકરા=ખરબ્છટ
ફૂટતો=બહાર નીકળતો
ધણી=માલીક
જે=જય, ફતેહ

પાઠ ૪૭.

ચાચ પક્ષીનુ મો
સમડી=એક જાતનુ પક્ષી
કબુતર=એકજાતનુ પક્ષી
કીડા=પેટે ચાલનાર જીવડા
જીવડા=જતુ, નાના જીવ
માળા=પક્ષીના ઘર
બતક=સફેદ રગનુ પ્રાણી તથા જમીન પર રહેનાર પક્ષી
જળકુકડી=પાણીમાં રહેનાર કુકડી

પાઠ ૪૮.

પાજરૂ=પીંજરૂ
ભૂખ્યો=ખાધા વિનાનો
તરબુચ=એક જાતનુ ફળ
કકડો=ટુકડો
કા કા=કાગડાનુ બોલવું
જીવજતુ=નાના જીવડાં
કોહેલુ=કોહી ગએલુ
સડેલુ=સળી ગએલુ; જીવડાં પડેલુ
લાલ=રાતી
છેડેથી=નાકેથી
ભાવ્યુ=પસદ પડ્યું
કુદતો=કુદકા મારતો
ચોક=ઘરની વચમાની છાપર ખુલ્લી જગા

પાઠ ૪૯.

રકાબી=તાસક
હલાવ્યુ=એક રસ કર્યું
વાહ=શાબાશ
નારગી રગ=નારગીના જેવો રગ
સરખે ભાગે=બરાબર

પાઠ ૫૦.

પારણુ=લાકડાના ચોકઠાનુ ખોડીઉ
ઝોળી=ચાર છેડા બાંધી

લઈ વચમાંથી ઝુલતો રાખેલો લુગડાનો કકડો
બાસુ=બાજુ
બાગરા=ઝોળીએ ભેરવવાની લાકડીઓ
દોયણા=ઝોળી બાંધવાની દોરી
આપટી=ખખેરી
ઓભ=ઘોડીઆની વચમાનો આડો થાભલો
ભેરવ=નળગાડ
ભમરી=લાકડાની ફુદડી, ચકરડી
પાયા=પગ
પોચી=સુવાળી, નરમ ખુચે નહિ એવી
ગોદડી=નાનુ ગોદડુ

હીર=રેશમ
ઝુલાવવા=હલાવવા
હાલરડુ=બાળકને ઉંઘાડવાનુ ગીત, હાલો
ધુમણુ=પારણા કે ઘોડીઆમા સુવાડીને ગાતા ગાતા દોરી ખેચી હીચકા નાખવા તે
ગીતે ધુમણુ ઘાતુ=હાલરડા ગાઈ હીચકા નાખુ
ર ગીત=ર ગીલો
પોઢો=સૂઓ
હેતે=વહાલથી
ઝુલાવુ=હીચકા નાખુ
પધારવુ=બેસાડુ

ચીતરેલ=ચીતરેલી
પઢાવુ=શીખવુ, ભણાવુ
મોરલો=મોર
મઢાવુ=જડાવુ
મખમલ=એક જાતનુ સુવાળુ કપડુ
તળાઈ=ગાદલુ, ગદેલો
તાજી=નવી
ચિનાઇ=ચીન દેશમા બનેલી
સેજે=પથારીએ
બિછાવુ=પાથરૂ
હીચોળુ=હીંચકા નાખું
ઘેરા ઘેરા=મધુરા મધુરા
લાડકડા=લાડકા, વહાલા

સમજુતી—હાલરડુ વહાલુ લાગે છે હો મારા ભાઇને (છોકરાને) હાલરડુ વહાલુ લાગે છે, તેથી હુ ગીત ગાતા ગાતા દોરી ખેચીને હીંચકા નાખુ હે રસીલા તમે ર ગેલા પારણામા સૂઈ જાઓ, તો હુ તમને ઘણા હેતથી હીચકા નાખુ ભાઇને પારણે ભમરીઓ જડાવુ, અને પુતળીઓ બેસાડુ ભાઇને હાલરડુ વહાલું લાગે છે. (૧) બારણે ચીતરેલી ચાચની ચકલી, અને ભણતો હોય એવી રીત પોપટ

બેસાડુ, ભાઇ તારે સારી રીતે રમવા માટે મોરને સોનાથી જડાવું, ભાઇને હાલરડુ વહાલુ લાગે છે (૨) પારણામા મખમલ અને મશરૂની નવી તળાઇઓ પથરાવુ અને તેના ઉપર ચંપાના ફૂલની તરેહવાળી ચિનાઇ ચાદર પાથરૂ, ભાઇને હાલરડુ વહાલુ લાગે છે (૩) મારા વહાલા ભાઇ, હુ પારણે રેશમી દોરી બાંધી તને હીંચકા નાખુ અને તને ઊંઘ આવે એવાં મીઠા ગીત ગાઉં, હે લાડકડા ભાઇ તમે ઊંઘીને ઊઠશો ત્યારે તમારા ગજવામા ખાવાનુ ઘાલીશ (મતલબકે ઊંઘીને ઊઠયા પછી તને ખાવાનુ આપીશ)ભાઇને હાલરડુ વહાલુ લાગે છે (૪).

ડ્રિલ માટે સૂચના.

૧ છોકરાઓને ઉંચાઇના પ્રમાણમા, સીધી હારમા, એકેક હાથને છેટે, બે પગ વચ્ચે ૪૫ અંશનો ખુણો રહે, એવી રીતે ઉભા રાખવા, પછી નંબર આપવા

૨ નંબર બોલતી વખત દરેક છોકરો પોતાની નીચેના છોકરા તરફ મો ફરી નંમર બોલે

૩ શિક્ષકની સામે ઉભેલી હારના છોકરાઓએ પોતાના જમણા હાથ તરફથી એટલે શિક્ષકના ડાબા હાથ તરફથી નંબર બોલવાની શરૂઆત કરવી

૪ આગળ કે પાછળ ખસવામા પ્રથમ ડાબો પગ ઉપાડવો.

૫ એક હારની બે હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે

૧ છોકરાઓને એક, બે, એક, બે, એ પ્રમાણે નંબર આપવા.

૨. બેકી નંબર એક ડગલુ આગળ

૩ બેકી નબર એક ડગલુ જમણી તરફ આ મુજબ હુકમ કરવો.

૬ એક હારની ત્રણ હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે

૧–છોકરાઓને એક, બે, ત્રણ, એક બે, ત્રણ, એ પ્રમાણે નબર આપવા

૨–એક નબરવાળા એક ડગલુ આગળ

૩–ત્રણ નમરવાળા એક ડગલુ પાછળ

૪–એક નબરવાળા એક ડગલુ ડાબી તરફ

૫–ત્રણ નમરવાળા એક ડગલુ જમણી તરફ

૭ **ડમ્બેલ્સ, કડા, બારબેલ્સ** વગેરે વહેચવાની રીત નીચે મુજબ

૧ દરેક હારના છેલ્લા નબર પાસે ડમ્બેલ્સો મૂકવા પછી છેલ્લા નબરે બે ડમ્બેલ્સ બે હાથમા લઇ પોતાની ઉપરના છોકરાને આપવા એ પ્રમાણે દરેક છોકરા પાસે બબ્બે ડમ્બેલ્સ થશે

૨ ડમ્બેલ્સ ભોય પર સામા સીધી હારમા ઉભા મુકાવવા ડમ્બેલ્સ વચ્ચે એક વેતનુ અતર રખાવવુ

૩ ડમ્બેલ્સ મુઠ્ઠીમાં જોરથી દાબીને પકડાવવા

૪ રમતો અગિઆર સુધી કરાવી બારે ડમ્બેલ્સ પહેલા મુકેલા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા

૫ એકની કૃતિ પ્રમાણે ૩, ૫ ૭, ૯, ૧૧ની કૃતિ કરાવવી

૬ બેની કૃતિ પ્રમાણે ૪, ૬, ૮ ૧૦ની કૃતિ કરાવવી

૭ રમતો પહેલ વહેલી શિક્ષકે જાતે કરી બતાવવી

૮ સારો મહાવરો થયા પછી છોકરાઓને પોતાની મેળે બોલીને કરવા કહેવુ

૯ એક રમત બરાબર સફાઇથી ને સાથે કરતા આવડયા

સિવાય બીજી રમત શીખવવી નહિ

૧૦ દરેક રમત કરાવતા પહેલા "તૈયાર' અને "ચલો" એવા હુકમ આપવા

૧૧ 'તૈયાર" કહેતાની સાથે છોકરાઓએ ડમ્બેલ્સ લેવને તૈયાર થઇ રહેવુ

૧૨ "ચાલો" ના હુકમની સાથે ડમ્બેલ્સ લઈ, હાથ સીધા લટકતા રાખી ઉભા રહેવુ

ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ.

હેતુ-છાતી તથા હાલના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

રમત ૧ લી-(૧) બેઉ હાથ ઉંચા (૨) બેઉ હાથ નીચા

રમત ૨ જી-(૧) જમણો હાથ ઉચો, ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો (૨) એકથી ઉલટુ

રમત ૩ જી-(૧) બેઉ હાથ ઉંચા (૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુટ્ઠીઓ આકાશ તરફ)

રમત ૪ થી-(૧) બેઉ હાથ સામા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) (૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)

રમત ૫ મી-(૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) (૨) બેઉ હાથ કોણીમાથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી

રમત ૬ ઠી-(૧) બેઉ હાથ સામા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) (૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી

રમત ૭ મી-(બે પગ વચ્ચે એક ફુટનુ અંતર રખાવવુ) (૧) બેઉ

હાથ જમણી તરફ તીરકસ લબાવવા (ડમ્બેલ્સ ઉભા રહે એવી રીતે) આ વખતે ડાબા પગની એડી ઉચી કરવી (૨) એકથી ઉલટુ

રમત ૮ મી-(૧) જમણો હાથ જમણી તરફ તીરકસ લબાવવો અને ડાબા હાથની મુઠ્ઠી છાતી આગળ (જમણો હાથ ને ડાબો હાથ તીરકસ લીટીમા રહે તે પ્રમાણે) (૨) એકથી ઉલટુ -

રમત ૯ મી-(પગ પહેલા હતા તેમ) (૧) જમણો હાથ સામો ડમ્બેલ્સ ઉભો રાખવો ડાબો હાથ પીઠગમ પાછળ ખેચવો (૨) એકથી ઉલટુ

રમત ૧૦મી-(૧) બેઉ હાથ સામા (ડમ્બેલ્સ ઉભા રાખવા) (૨) બેઉ હાથ પાછળ પીઠગમ ખેચવા, (મુઠ્ઠીઓ છાતીના પાસાને અડકેલી રહે એવી રીતે રાખવી)

પાઠવાર અઘરા શબ્દો તથા જોડાક્ષર.

દિવાળી	ઢીંગેશુ પે	ફૂટે	રવિવાર	રહ્યો
અક્ષર	સાથીઆ	ત્રીજે	ગુરુવાર	પાટીઉ
ઊઠ્યા	લુગડા	શુક્રવાર	મુસલમાન	ફૂલઝાડ
નિશાળ	દારૂખાનું	છેલ્લો	શનિવાર	ધ ઢ
સઘળા	ફૂટાકડા	વિષે	અડવાડીઉ	ભેઠક

સીસી	અ ગરખી	આપ્યા	બોલાવ્યો	ધીરૂ
ચિત્રો	લે ઘી	અડાડયો	ઉતર્યો	જીત્યો
ટાંગેલા	સુરવાલ	હશમુ	ગાદી	સઢવાળી
લખોટાનુ	ફળીઆના	બેસશે	પીરસ્યા	કાચળી
કબાટ	ઘાઘરી	ક સાર	બપોરે	પરીક્ષા
કુતરો	ઓઢણી	કઢી	આશોપાલવ	દેડકા
દાડમ	ચોકખાઇ	વહુ	શ ભુભાઇ	દહાડો
માટીના	ચોકખા	ભત્રીજો	વિના	ધડાધડ
અહીં	ધૂળમાં	કહેવાઉ	પૈઆ	પ્રાણીઓ
નિશાળીઆ	ડીલ	મસિઆઇ	વધારેલા	દુ ખ
શિખામણ	ગ દી	દુધભાઇ	લીંબુ	નુકસાન
ઇશ્વર	નહિ	સાસુ	નાર ગી	પ્રાણી
જ્ઞાન	ફોઇા	સવે	લાડુ	ખીજ્યા
નિત્ય	ધોવડાવ્યા	દુખડા	શેરડી	માથુ
હાતણુ	અ હવાડ	ભૂલી	બેસીશું	છુ હાય
નાહ્યા	કવિતા	ખૂશ	શેતર જી	છૂટે
કહ્યુ	હીલમાં	ઉંઘાડવાને	પાથરણું	દુ ખ
જુઠું	વરસગાઠ	ઓસડ	પાહડા	ઢોર
શિક્ષા	ભાંગ્યો	ત્યા	વાડકો	કહ્યુ
ટોપી	કયો	બોલ્યો	ચટણી	ઉપરાંત
ધોતલી	ક્યારે	પ્રમાણે	તૈયાર	નક્કી

છુટ્ટો	ખેડુત	ચંદ્ર	બિલાડી	માચો
છૂટયો	છેતર્યો	વીસરૂ	ઉંદરીઉ	ઉડું
મૂક્યુ	નુકસાન	પ્રભુ	હમેશા	સૂઝી
તૈયાર	જુઠાણુ	અગણિત	કાઠા	મટાડી
સમજ્યો	જુઠો	ઉજાસને	કુંફાડા	છુપાઇને
હોશિયાર	શિઆળ	અન્ન	ઉરાડી	કૂજનુ
છૂટશે	દેડકા	દૂધ	ઉંદર	ધીરજ
મૂકુ છુ	જુક્તિ	દહીં	છૂંદી	સો
શાબાશ	સાભળતા	ફૂલ	ઠેકાણે	પટેલ
ચપ્પુ	બાંધ્યુ	સ્વપ્નુ	ચટકા	દહાડો
ગમ્યો	અહીંથી	શિકાર	લીધો	આથમતા
આણ્યો	રસ્તામા	ખરચ્યુ	લુલા	વહાઇ
પૂછયું	દુખ	દોડાવી	આધળા	મદદ
દેસાઇ	અન્ન	માડયુ	તીર્થ	સાદ
લલ્લું	ભૂખ્યો	દીધુ	મનસુખો	ખરચીઓ
વખાણ્યો	ભિખારી	પુરુષને	પિતા	ચચ્ચાર
ઊઠયો	પૂછયુ	પરમેશ્વર	હેતથી	ગાડુ
મશ્કરી	પૈસા	ઉંદરડી	સંતાપ	ભર્યો
પસ્તાય	આપ્યા	ભંડારીઉ	આશિષ	પહોચ્યા
ખરચા	ઇશ્વરનુ	રોટલી	પ્રભુએ	ઉતર્યો
બૂમો	વિદ્યા	લાડુ	ચતુરાઇ	ઠાલવ્યો

પટલાણી	કોથળાઓ	બિચારા	પિત્તળ	ફાટ ફાટ
ઢગલા	ચંદ્રમા	પછડાતા	હથોડા	ચળકાટ
ખૂબ	ત્યાંસુધી	ઘેગરીઓ	ટીચ્યો	કોદાળી
હોસીલી	અજવાળું	દેડકે	જતરડામાં	સાંભળતી
ઉમંગે	પારણો	દેડું	ટિપાય	વઢી
વાદળીઓ	અંધારી	પત્થર	ઓળખાવ્યા	દુઃખ
વાકું	ઝગઝગે	પ્યાલું	ઓછાવત્તા	ક્યારા
હાતરડું	ત્રીજે	નીતર્યું	ધાતુઓ	ત્રિકોણ
કુંડા	બેસાડયા	રસ્તા	સીસું	ગલગોટા
ઢગલો	લાગ્યાં	મટોડી	જસત	દાડમ
હૈયે	ઢંકાઇ	ડહોળું	નાણું	કાણાંવાળું
લણણી	સોઢા	ચૂસે	કાઢયા	લટકતું
સર્વે	ભોયમાં	ભઠ્ઠી	ઢગલી	મધપુડો
વાળું	હમણાં	સીંચ્યા	પૈસા	લીલાછમ
ઇશ્વરનું	તળાવ	ચપ્પુ	ઢળું	વચ્ચે
તૈયાર	થોભ્યા	નાખ્યું	રૂપીઓ	મુકીઉ
છુટું	રહ્યા	હડાડો	કોથળીમાં	દાડીઓ
પિલાય	ચોકખી	ઇંટવાડો	વટાવ્યા	ઠાળીઓ
ટોપલામાં	રેલમરેલા	ખોદતાં	પહર	પાદડા
ઉપણીએ	ખોદતું	ભઠ્ઠામાં	કુહાડી	સમજાશે
કુંડાં	કાદવ	મૂકયો	લક્કડફોડા	ઉખેડી

ઉંડાં	ગોટલો	મજબુત	ફૂટતો	શીખવ્યું
મૂળમાથી	જતન	ઠડું	ઘણી	પ્યાલા
ફૂટેલાં	ચૂસી	દોહ્યા	પખી	લોટામા
ટટાર	ભેસ	વાસણ	ડીલે	હલાવ્યુ
ખુરશી	હીંડે	ચોકખુ	પુછડીઓ	હળદર
લીલુ છમ	થીગડા	જણસો	ઈંડામાંથી	જાબુડો
તુરીઆ	ભાથું	દહીં	ખરચ્યા	ગોદડીઓ
ચઢયા	તૂટી	શિખડ	જોડાએલા	હાલરડુ
પથરાઈ	નિરાતે	દૂધપાક	જળકુકડી	રસીલા
વીટળાઈ	જડબુ	બાસુદી	પોપટ	પઢાવું
ઉખેડયો	વગડાઉ	ચશ્મા	પાજરૂ	મશરૂની
બતાવ્યો	પત્થર	પ્રાણી	લુચ્ચા	ચિનાઈ
ટુકાં	છટકી	છેલ્લી	કચો	ફૂલડા
દોરડી	ફેંદવુ	પસદ	જીવજતુ	બિછાવુ
દોરડા	ગબડયુ	દાઢ	સળેલુ	હિચોળુ
ઊંઘમા	ચ-તુપાટ	જડબા	આણ્યા	ઊઘીને
ફેર્યું	મોઢુ	ઊંઘના	પડીકા	ઘાલીશ

